

7 Revoluce ve vírech národních zájmů

7.1 Palackého Psaní do Frankfurtu

V dubnu roku roku 1848 bylo stále zřejmější, že revoluční energie různých společenských vrstev, v multietnické habsburské monarchii nerozlučně spojená i s rozdílnými zájmy různých národů a národností, se dá jen velmi obtížně vtěsnat do regulovaného řečiště nových institucí. Tlak na další postup revoluce byl tehdy vyvíjen především revolučními silami ve Vídni, jimž šlo o prosazení vskutku široké politické participace nižších sociálních vrstev na zásadních společenských změnách. Jejich iniciativy vedly k celé řadě vyostřených společenských konfliktů, výrazně zvyšujících dobové společenské napětí. Vídeňské revoluční tlaky se přenášely víceméně rychle a zároveň též zprostředkovaně i mimo hlavní město habsburské monarchie do různých národních prostředí, v nichž však revoluční doba nastolovala jiné priority, prosazované rovněž i v jiném časovém rytmu.¹

Pro vývoj revolučních událostí v Čechách na jaře roku 1848 bylo vskutku typické, že vycházel v porovnání se záměry, které akcentovaly demokratické politické síly právě ve Vídni, z odlišných politických i národních cílů. Hlavní rozdíl spočíval v tom, že vůdcové českého národního hnutí se sice zcela upřímně přiklonili k liberálnímu pojetí občanské participace na politických i jiných společenských změnách, avšak jejich politický tlak byl v tomto směru mnohem umírněnější než aktivity vídeňských demokratů. Vycházeli z myšlenky, jak jsme ostatně již zpozorovali u názorů Františka Palackého, že nárok na politická práva musí každý občan prokázat nejen dosažením věku dospělosti, tj. 24 let, nýbrž i tím, že disponuje relativně nezávislým společenským postavením, tj. není k jinému občanu v poměru námezdní manuální pracovní síly. Jeho občanskou zralost či – jinými slovy – způsobilost pomě-

řovali běžnými evropskými liberálními měřítky majetku a vzdělání, kdežto přesvědčeným demokratům postačovalo v tomto směru v zásadě jen dosažení plnoletosti, rakouské státní občanství a beztrestnost, tedy kritéria velmi formální povahy.

Vídeň se oproti Praze navíc vyznačovala jak větší politickou pluralitou, tak vyšší konfliktností veřejného života, a to zejména díky početnosti obyvatelstva a jeho různorodějšímu sociálnímu i kulturnímu složení. Zvláštního politického významu tu nabyla zejména sociální otázka, v hlavním městě habsburské monarchie mnohem výrazněji spjatá s moderním průmyslovým vývojem a dalšími projevy společenské modernizace než v Praze.² Svou roli tu nepochybně hrála též skutečnost, že Vídeň byla městem rezidenčním, v němž měly revoluční úspěchy ze symbolického i mocenského hlediska větší dopad na celou habsburskou monarchii než podobné události v Praze. Stejně tak tomu bylo i s revolučními neúspěchy. Právě proto hrála tak důležitou roli v průběhu revolučních událostí roku 1848 i z evropského hlediska. Vídeňští revolucionáři se navíc domnívali, že revoluční výtoby lze společensky prosadit i udržet jen neustálým demokratickým nátlakem na představitele starého režimu. V rámci této nátlakové strategie nacházeli ale jen velmi obtížně takovou míru společenských změn, na nichž by se mohla revoluce stabilizovat.³

Od českých politiků, kteří si vesměs přáli, aby se revoluční poměry stabilizovaly co nejrychleji, je zásadně odlišovalo zodpovězení otázky, do jaké míry mají nové politické reprezentace odrážet multietnicitu státu, navíc spjatou s velmi citlivým problémem početnosti jednotlivých národů a národností v habsburské monarchii na straně jedné, a jejich rozdílnou kulturní úroveň na straně druhé. Vůdcové českého národního hnutí si přitom nepochybně přáli, aby se multietnicita státu odrážela v rovině moderních politických institucí v míře co nejvyšší. Revoluci roku 1848 považovali především za velmi příznivou historickou šanci na praktické uskutečnění národní emancipace, resp. na její přenesení z oblasti kultury do politické sféry a skrze ni i do celkové rekonstrukce státu. Tento cíl byl nerozlučně spjat se zcela konkrétní geopolitickou představou, která koncepčně stavěla na zachování habsburské říše a jejím přebudování na konstituční monarchii, jež bude federalizována v souladu se zájmy jednotlivých národů.

Takto koncipovaný program ale bylo možno v daném kulturním, společenském, nacionálním, politickém a geopolitickém kontextu jen obtížně legitimizovat jako výchozí bázi všech dalších společenských

změn, a to zejména proto, že byl v zjevném nesouladu se zájmy těch politických sil, jež usilovaly o výrazně demokratický charakter společenských přeměn v době, kdy byla revoluční vlna ve střední Evropě stále na vzestupu. Zejména byl v zásadním rozporu se snahami vídeňských demokratů o dosažení co nejpevnějšího začlenění těch zemí habsburské monarchie, které spadaly do německého spolku, do sjednoceného Německa. Někteří z nich si navíc vskutkaně upřímně přáli, aby v něm byla tato část habsburské monarchie de facto „rozpuštěna“ s tím, že ostatní její části, tj. Uhry, Halič s Bukovinou, Lombardie a Benátsko, tak měly získat možnost samostatného vývoje v maďarském, polském a italském národním státu. Tyto národní státy se v této ideální konstrukci, kterou podpírala zpočátku i francouzská zahraniční politika, měly stát spolu s německým národním státem důležitou součástí nové demokratické Evropy.⁴

Zásadní společenský konflikt vyplývající ze vzájemné neslučitelnosti konceptu zachování habsburské monarchie na straně jedné, a jejího zpochybnění jako suverénního státu na straně druhé vedl spolu s dalšími konfrontačními prvky společenského dění k neustálému růstu společenského napětí. Bylo tomu tak i v Čechách, stále více se vzdalujících ideálů rovnováhy mezi nejdůležitějšími společenskými a národními zájmy. Logika zauzlování tehdejších společenských konfliktů vyplývala ze sledu i řetězení historických událostí, k nimž došlo již v dubnu. Jejich katalyzátorem se stala již přípravná jednání tzv. německého přípravného parlamentu (*Vorparlament*) na počátku tohoto měsíce ve Frankfurtu nad Mohanem. Jejich výsledkem bylo ustavení tzv. Výboru padesáti, jenž měl připravit volby do německého Národního shromáždění, ve kterém se měli zvolení poslanci demokraticky dohodnout na vytvoření nového německého národního státu. Členové tohoto výboru považovali za teritoriální základ nového Německa všechny země německého spolku, tj. včetně rakouských i českých. Ve snaze posílit svoji legitimitu z hlediska teritoriálního přizvali ke spolupráci též několik rakouských občanů, kteří jim byli známi jako zastánci politického liberalismu. Mezi nimi se nacházeli i autoři předbřeznových opozičních brožur Viktor Andrian-Werburg, Franz Schuselka a vídeňský advokát Alexandr Bach.⁵

Mezi tyto reprezentanty Rakouska zařadili navíc i Františka Palackého, kterého k účasti na jednání vyzvali zvláštním dopisem, jenž obdržel 10. dubna 1848. Palacký si velmi dobře uvědomoval vážnost tohoto historického okamžiku, v němž musel zodpovědně rozhodnout

o dalším směřování české politiky nejen v habsburské monarchii, nýbrž i v celé střední Evropě. Na svou odpověď byl ostatně předem připraven tím, že v Havlíčkových *Národních novinách* anonymně zveřejnil o dva dny dříve stať o poměru Čech k německému spolku, v níž vyjádřil myšlenku, že se od Čechů nemůže očekávat, že nadcházející německý parlament obešlou svými poslanci, neboť by se tak zařadili v rozporu se svým národním zájmem jako menšina do německého národního státu.⁶ Odpověď frankfurtskému přípravnému parlamentu nazvanou O poměru Čech i Rakouska k říši německé, která se se do českého historického povědomí se dostala jako Palackého Psaní do Frankfurtu, proto dokončil již 11. dubna 1848.⁷ Nepochybně velmi rád se chopil vítané příležitosti k argumentačnímu rozvedení českého austroslavistického programu. Zároveň chtěl zřejmě i tímto způsobem vyslat vůči vídeňské vládě i dvoru robustní signál občanské loajality. Tyto i další okolnosti z něj velmi rychle učinily českého národního vůdce v revoluci 1848–1849, jehož jméno se stalo známým i v širším středoevropském kontextu.

Odmítnutí osobní účasti na přípravných jednáních ve Frankfurtu nad Mohanem zdůvodnil František Palacký nejprve historickými argumenty, k čemuž byl jako přední český historik povolán. Německý spolek považoval jen za politicky zastaralý svazek mezi německými knížaty, do něhož vstoupili ve středověku pouze čeští panovníci, nikoliv však český národ. Tento svazek se má v době zásadních revolučních změn, jež s sebou přineslo jaro roku 1848, stát novým státním útvarem příslušníků německého národa na základě jejich svobodné volby, v němž by český národ jako slovanský vytvářel kulturně cizorodé těleso. Revoluční doba umožňuje českému stejně jako německému národu, aby si vlastní záležitosti i státní poměry upravily podle své politické vůle. V této souvislosti Palacký nepokrytě naznačil, že je zcela přesvědčen o tom, že by se v celoněmeckém národním státu musel menšinový český národ podřídit většinovému německému národu. Vycházel z teze, že historická tendence moderní doby spočívá v tom, že dosavadní etnika, resp. kulturní národy, se přeorganizují do podoby suverénních politických národů. Tento předpoklad mu splýval s přirozenoprávním zdůvodněním rovnosti mezi moderními národy, kterou stavěl na stejnou úroveň jako ústavní rovnost mezi občany. Proto, jak Palacký doslova napsal, „...žádný národ na zemi nemá práva žádati, aby k jeho prospěchu soused jeho sebe sám obětoval“.⁸

Tento étos moderního národního sebeurčení Palacký geopoliticky

zakotvil tím, že český národní zájem nezačlenil do revolučně sjednoceného Německa, nýbrž do historického celku habsburské monarchie. Se zjevnou vůdčí ambicí načrtl základy architektury ústavně zrekonstruovaného Rakouska, jež by co nejlépe odpovídalo nejen českému národnímu zájmu, nýbrž, jak se domníval, i zájmu ostatních slovanských národů v habsburské monarchii. Emancipační šance slovanských národů a národností na tomto území narážely na svůj limit tím, že podle Palackého obezřetného názoru nebyly schopny v dané době vytvořit životaschopné národní státy. Byl to ostatně hlavně tento poznatek, který ho vedl k tomu, že se do budoucna chtěl spolehnout na reformu Rakouska do podoby federalizované konstituční monarchie. Jen v této podobě se mohlo stát jak nejlepším garantem vnitřního rozvoje svých národů a národností, tak jejich účinnou ochranou proti vnějšímu nepříteli.

Jeho politická vize ale šla ještě dále, neboť zreformované Rakousko se mělo do budoucna uplatnit rovněž jako svébytný mocenský i civilizační prostor mezi sjednoceným Německem, carským Ruskem a tureckými državami na Balkáně, čímž by dovršilo novou státní ideu. Geopolitická stabilita nové Evropy tak měla být zásadně upevněna díky vzájemnému vybalancování principu občanských individuálních práv s kolektivními právy jednotlivých národů v kontextu federalizované konstituční monarchie na čele s habsburskou dynastií. V tomto smyslu je ostatně možno chápat i Palackého entuziastické zvolání: „Zajisté, kdyby státu rakouského nebylo již od dávna, museli bychom v interesu Evropy, ba humanity samé přičiniti se co nejdříve, aby se utvořil.“⁴⁹ Ke svému návrhu nové vnitřní architektury podunajské monarchie Palacký nakonec dodal, že zreformované Rakousko by spolu se sjednoceným Německem mohlo vytvořit společný vojenský pakt i celní spolek, pokud by v tom však shledaly vzájemný prospěch. Hned po dokončení Psaní do Frankfurtu mu šlo o to, aby jeho obsah legitimizoval souhlasem veřejnosti. Proto je nechal v německé verzi zveřejnit již 13. dubna 1848 v pražských novinách *Constitutionelles Blatt aus Böhmen* a o několik dní později i česky v *Národních novinách*. Ke schválení je předložil i v Národním výboru.

Jeho text byl kladně přijat nejen v tomto orgánu, nýbrž i českou národní veřejností, jíž dal výrazný identifikační impulz, který se v následujících týdnech ukázal jako jeden z nejpodstatnějších. V německém prostředí příznivě zapůsobil většinou jen na některé stoupence konzervativní starorakouské ideologie, kteří v něm viděli vítanou podporu

celistvosti habsburského státu v době jejího revolučního ohrožení. U demokraticky orientovaných českých Němců začalo ale Psaní do Frankfurtu vzbuzovat stále větší nevoli, neboť Palacký se v něm snažil vnitřně upevnit pozici habsburského státu, který řada z nich začala odepisovat jako veličinu z politické mapy Evropy ve prospěch sjednoceného Německa. První z nich ho veřejně odmítl zřejmě básník Alfred Meißner, jenž několik měsíců předtím prošel nacionálním přerodem, v němž se během pobytu v Heidelbergu vzdal patrioticky chápaných literárních námětů z českých dějin ve prospěch celoněmecké národní identity.¹⁰

Palackého Psaní do Frankfurtu se po zveřejnění stalo nejdříve v Praze a později i mimo ni jedním z nejdůležitějších podnětů hluboké společenské transformace, k níž v ohledu nacionálním docházelo zejména v Čechách nad očekávání rychle, a to proto, že revoluční koncepce německého národního sjednocení se právě zde dostala do zjevného rozporu s rapidně narůstajícím českým národním sebevědomím, jehož kulturní základy byly vytvořeny již v době předbreznové. Sám Palacký byl zprvu zaskočen tím, jak ostré postojové konfrontaci mezi českým a německým národním hnutím jeho dopis přispěl. Ještě 24. dubna se domníval, že hrozící národní konflikt v Čechách by se měl vhodně politicky moderovat tak, aby se nevyhrotil do krajnosti. Pro zasedání Národního výboru si připravil návrh, z něhož vyplývalo, že jeho prioritou tehdy stále bylo udržení národnostního smíru mezi všemi národy a národnostmi habsburské monarchie. Národnostní smír v Rakousku i vůči přípravnému parlamentu ve Frankfurtu nad Mohanem chtěl udržet za každou cenu, jež by se srovnávala se ctí.

Nacionální rozpory v Čechách se měly podle jeho představ uklidnit tím, že se arcivévoda František Josef I. co nejrychleji ujme místodržitelského úřadu v Praze, aby zde v rámci svých pravomocí zřídil ústřední zemskou vládu, garantovanou kabinetním listem z 8. dubna 1848. Z tohoto návrhu je dostatečně zřejmé, že se Palacký domníval, že nespolehlivější cestou k ustanovení nových institucí v Čechách je spolupráce českých liberálů s monarchickou autoritou. Mimo Čechy chtěl ale na bázi vlastních občanských reprezentací zřejmě postupovat politicky samostatněji. Jen tak si lze vysvětlit jeho představu, že by Národní výbor měl vyslat do Frankfurtu nad Mohanem své zástupce, kteří by zde jednali o udržení vzájemného přátelství mezi Čechy a Němci. Přitom však nesměla být narušena územní integrita a státní suverenita Rakouska jako císařství. Stejně tak měla být respektována zemská auto-

nomie Čech, jimž byl dán zmíněným kabinetním listem zvláštní status v rámci habsburské monarchie. O národní a náboženské rovnoprávnosti v rámci Rakouska měli vyslanci Národního výboru navíc jednat v Uhrách, Chorvatsku a Haliči ve snaze aktivně přispět k udržení národní svornosti v těchto zemích. Bylo zjevné, že Palackému tehdy šlo o organické, tj. pokud možno co nejméně konfliktní vytvoření politických vazeb mezi českým zemským autonomismem, austroslavismem, národním smírem v habsburské monarchii a německým národním sjednocením. Na jednání Národního výboru se ale brzy ukázalo, že sebevědomí řady jeho českých členů dostoupilo již do takové výše, že mu podlehl i Palacký, a proto zde tento kompromisní návrh nakonec vůbec nepřednesl.¹¹

Symptomy vyhrocování vztahů mezi Čechy a Němci v Čechách se objevovaly již mnohem dříve. Svou roli hrála jak účelová manipulace s minulostí, tak snaha představitelů jedné národnosti podřídít příslušníky té druhé „svému“ národnímu zájmu. Český radikálně orientovaný demokrat Emanuel Arnold vydal již koncem března 1848 německý leták, ve kterém chtěl nechtě přilévat oleje do ohně tím, že se snažil české Němce přesvědčovat o tom, že jsou vlastně „jen“ poněmčenými Čechy, neboť prý ještě před bitvou na Bílé hoře hovořili česky. Proto jim vlastně historicky nic nebrání v tom, aby vystupovali jednotně společně s Čechy.¹² Arnoldův postoj v této záležitosti ale nedokázal zaujmout veřejné mínění v Čechách do té míry jako autorita Palackého, jehož argumentace vstoupila v rozhodující době do řady faktorů začínajících soustavně polarizovat společnost v Čechách podle principu národní identifikace. V Palackého případě, jenž byl v porovnání s Arnoldem mnohem výraznější společenskou autoritou, tak tomu bylo nepochybně i díky tomu, že se jeho názorů velmi ráda ujímala jak česká, tak i německá žurnalistika. Oběma se podařilo učinit z nich zejména v Čechách vsutku velmi rychle hlavní symbol ostrého a přitom též vzájemně neslučitelného národního rozdělení obyvatelstva.¹³

V prvním případě byla dramatická vyostřenost této společenské transformace mentálně analogizována s tezí – stalo by se tak nutně na úkor „nás, Čechů“ –, kdežto v druhém případě zněla otázka – proč bychom se „my, čeští Němci“ měli obětovat ve prospěch Čechů, resp. austroslavistické přestavby Rakouska. Tyto protikladné postoje nevzájemně do kolektivního povědomí Čechů a Němců jen publicistika, souběžně se utvářely i v několika dalších rovinách, jež se na jaře roku 1848 zvláště výrazně vzájemně doplňovaly a posilovaly. Již od poloviny dub-

na byl Národní výbor nucen řešit střety o nošení národních kokard, množící se mezi českými a německými obyvateli Prahy a přenášející se i do jiných měst v Čechách. Češi začali za svůj národní symbol považovat kokardu, kterou na veřejnosti označovali své oděvy, v českých zemských barvách, tj. červené a bílé. Tímto symbolem demonstrovali aktivní souhlas s politickým programem kabinetního listu z 8. dubna 1848 a s ústavní přestavbou habsburské monarchie ve smyslu Palackého Psaní do Frankfurtu. Čeští Němci se zase začali houfně označovat velkoněmeckými kokardami, tvořenými barvou černou, červenou a žlutou, resp. zlatou. Tímto způsobem manifestovali pozitivní postoj k velkoněmeckému národnímu sjednocení a zároveň i nesouhlas s českým autonomismem a Palackého austroslavismem.

Díky této vzájemně si odporující symbolice se začal veřejný prostor zaplňovat sporem o to, zda v něm „ti druzí“ mají právo nosit své barvy. Vzniklé napětí vedlo k tomu, že jedni se právě „těm druhým“ snažili zakázat jejich kokardy, nebo jim je prostě agresivně strhávali z oděvu. V této konfrontaci šlo vlastně o to, které ze stran sporu se podaří svou nacionální symbolikou ovládnout veřejný prostor, a tak prosadit i do každodenního života jako jeho organickou součást svůj národní program. Národní výbor se snažil tuto delikátní situaci, jež mohla snadno přerůst až v zablokování vzájemné politické spolupráce mezi Čechy a Němci na přípravě českého ústavního sněmu, vyřešit tím, že na české Němce naléhal, aby se drželi raději českých zemských barev než velkoněmeckých. Navíc jim nabídl širší zastoupení ve svém středu. Jeho přístup k této otázce se ale již v několika příštích týdnech neukázal jako příliš perspektivní.¹⁴

Na české straně se tehdy dokonce objevil návrh, aby se Palackého austroslavistický program stal podkladem pro vytvoření nové symboliky habsburské monarchie, jež se měla vzdát svých tradičních barev, žluté a černé, ve prospěch barev slovanských, tj. bílé, modré a červené. Jeho autorem byl poněkud excentrický F. C. Kampelík, jenž dokonce uvažoval i o tom, že v rakouském státním znaku by již neměl být dvouhlavý orel, nýbrž podle amerického příkladu bílé a červené hvězdy v modrém poli, které by symbolizovaly jednotlivé rakouské národy a národnosti, a tak i v této rovině zdůrazňovaly politický význam rakouských Slovanů.¹⁵ Konfrontační charakter národní symboliky začal navíc pronikat do satiry a karikatury, v nichž získával na zvláštní agresivitu. Oba tyto prvky v sobě spojoval zejména posměšný popěvek Šuselka nám píše, který na melodii české lidové písně Na tom pražském

mostě složil s agilností sobě vlastní Karel Havlíček Borovský. S jistou nadsázkou se dá říci, že šlo o kulturní překlad Palackého Psaní do Frankfurtu, jehož cílem bylo vnést polaritní nacionální symboliku do nižších lidových vrstev, a tak je vtáhnout do české národní politiky jako její další legitimizační oporu. Němci byli v Havlíčkových posměšných verších symbolizováni dobře známým opozičním publicistou z doby předbřeznové Franzem Schuselkou a jejich program národního sjednocení městem Frankfurt nad Mohanem. Podmanivým způsobem ve stylu českého venkovského furiantství zde byli vylíčení už zcela jednoznačně jako čeští národní nepřátelé. Nový mentální stereotyp českého národního vzdoru tak Havlíček zavedl do českého veřejného mínění jako důležitou komponentu stávajícího poměru mezi Němci a Čechy, vyjádřenou tu zvláště pepným rýmem: „Však se Frankfurt lekne/ a čepečku smekne,/ až český lev zježí fousy/ a ocasem sekne./ Hej, festina lente./ novej parlamente!/ My ti dáme pro laxírku,/ počkej kakrmente!“ Žánr satiry a literární karikatury stejně jako emotivně vzrušená doba osudových rozhodnutí mu umožnily posilovat české národní sebevědomí na principu asymetrického kontrastu, v němž Češi získávali nad Němci velmi snadno národní i politickou převahu. České národní sebevědomí bylo posilováno i tím, že píseň byla v Praze houfně a kurážně prozpěvována na veřejných prostranstvích, jež si manifestačně přivlastnila „jen“ pro sebe.¹⁶

Takový tlak byl pražským Němcům velmi nepříjemný, neboť v nich vzbuzoval pocit, že je česká strana vytlačila z veřejného prostoru města do soukromí. Jejich negativní pocity se vystupňovaly zvláště v souvislosti se svoláním Slovanského sjezdu do Prahy. Konfliktní potenciál moderního nacionalismu se tak rozvíjel v dosud netušené míře, neboť i na německé straně se běžně používala nejen publicistika, nýbrž i satira a karikatura k posílení německé národní sounáležitosti v Čechách, a to zejména v souvislosti s nadcházejícími volbami do frankfurtského parlamentu. Je nepochybné, že právě tehdy prodělala jak česká, tak i německá národní mentalita jednu ze svých důležitých modernizačních přeměn na cestě k modernímu nacionalismu, zasahujícího poměrně široké sociální spektrum tehdejší společnosti.¹⁷

Politická strategie českých liberálů na čele s Palackým narážela již tehdy na několik úskalí, jež se časem ukázala jako rozhodující ve vymezení jejich akčního prostoru. Zejména šlo o to, jaký postoj k ní zaujme vídeňská vláda i většina rakouských a českých Němců. Neméně důležitá byla otázka, zda se její manévrovací prostor podaří rozšířit

spoluprací s moravskou politickou reprezentací. Vídeňská vláda byla nucena Löhnerovým Spolkem pro obranu národních zájmů Němců v českých zemích i jinými okolnostmi k tomu, aby ve věci německého národního sjednocení zformulovala vlastní stanovisko. Své výchozí politické stanovisko ke státní reorganizaci střední Evropy vyjádřilo vedení Spolku hned po vydání kabinetního listu z 8. dubna 1848. Jeho jádro bylo vskutku nekompromisně vyjádřeno tezí: chceme se zároveň s ostatními rakouskými Němci připojit k Německu, protože český státoprávní autonomismus je pro nás stejně jako austroslavismus zásadně nepřijatelný. Tato koncepce jednosměrného „anšlusu“ byla pro ministra vnitra Franze Pillersdorfa stejně nestravitelná jako pro Palackého. Proto se uchýlil k politice lavírování mezi stranami, přičemž Löhnera ubezpečoval o tom, že vídeňská vláda považuje politické koncese udělené české straně kabinetním listem jen za předběžné, protože je bude nutno korigovat budoucí celorakouskou ústavou.¹⁸ Moravská politická reprezentace zaujímalá v této složité době k českému politickému programu stanoviska řídící se jejím zvláštním zemským zájmem jako prioritním. Moravský sněm se již 14. dubna 1848 postavil proti státoprávnímu spojení s Čechami, čímž dal jasně najevo, že nemá v úmyslu nechat se vést ani politickým programem dubnového kabinetního listu, ani osobnostmi v čele Národního výboru v Praze. Tento postoj vítala též vídeňská vláda, protože se tak podstatně zúžila politická platforma účinného nátlaku českých liberálů na centrální orgány výkonné moci.¹⁹ Na druhé straně se ale moravský sněm koncem dubna 1848 stejně zřetelně postavil proti provedení voleb do frankfurtského parlamentu na Moravě. V argumentaci uvedli jeho poslanci tři hlavní důvody, které je přivedly k jejich negativnímu stanovisku. Předně že nelze spoléhat na to, že by se rakouský císař mohl stát panovníkem sjednoceného Německa. Dále upozornili na problémy, které by zemi, resp. „interesům provinciálním“ vplynuly ze začlenění do hospodářsky vyspělejšího prostředí, a konečně zdůraznili negativní postoj k republikánství a jinému „rýpalství“, které Rakousku z Německa hrozí.²⁰

Toto rozhodnutí ale padlo téměř tři týdny po tom, co se vídeňská vláda rozhodla volby do frankfurtského parlamentu přece jen vpsat. Riskovala tím, že vídeňští frankfurtofilové včetně vedení Löhnerova Spolku pro ochranu národních práv Němců v českých zemích si toto rozhodnutí vysvětlí jako vstřícný krok, který povede k posílení jejich aktivit, kdežto čeští austroslavistické autonomisté že se budou cítit tímto postupem zaskočení.²¹ Všem stranám této politické hry bylo navíc jas-

Baron Franz Pillersdorf,
rakouský premiér

né, že nové Německo, pokud by bylo sjednoceno prostředky revoluční demokracie v územním rozsahu německého spolku nebo dokonce i větším, nebude slučitelné s existencí habsburské monarchie jako suverénního státu. Na druhé straně se vídeňská vláda nechtěla zcela vzdát ani v revoluční době svého nároku na uplatňování vůdčí role v Německu, opírajícího se staletou habsburskou tradicí. Vysláním rakouských poslanců do frankfurtského parlamentu se tudíž snažila o to, aby proces německého národního sjednocení svým způsobem „kontrolovala“, a to zvláště v případě, že by se mezi nimi vytvořila skupina, která by společně s poslanci z dalších německých zemí nepodporovala radikální varianty německého národního sjednocení. Souhlas s vypsáním voleb proto podmínila klauzulí, že ke všem důležitým rozhodnutím tohoto zastupitelského tělesa, pokud by měla platit i na území jeho státu, bude nutný souhlas rakouského císaře. Tato výminka se týkala zejména státoprávního postavení habsburské monarchie v nové celoněmecké ústavě.²²

7.2 Volby do frankfurtského parlamentu

Patnáctého dubna 1848 dostal nejvyšší purkrabí v Čechách z Vídně pokyn, aby i v Čechách vypsal volby do frankfurtského parlamentu. Hrabě Rudolf Stadion, vědom si delikátnosti tohoto problému, se rozhodl přenést zodpovědnost na Národní výbor. Zde ale narazil na odpor, jehož cílem bylo vynutit si revokaci vládního rozhodnutí ve věci voleb do frankfurtského parlamentu, resp. vyjmout Čechy z jeho platnosti. Lavírování vídeňské vlády v této záležitosti přispělo svým dílem k tomu, že se v Praze i v Čechách začaly nacionální rozpory stále více vyostřovat.²³ Dne 29. dubna došlo v Praze k dvěma událostem, jež tomuto vyhrocování oboustranně nepřátelských národních stanovisek dodaly zvláštní brizanci. Toho dne proběhlo velmi vzrušené jednání mezi vybranými členy Národního výboru a delegací frankfurtského přípravného parlamentu, resp. Výboru padesáti, kterou tvořil vydavatel lipských novin *Grenzboten*, pražský rodák Ignaz Kuranda, rakouský politický emigrant z doby předbřeznové, spolu s württemberským politikem K. G. Wächterem. K nim se v Praze připojil salcburský lékař Ernst Schilling, nový člen frankfurtského Výboru padesáti. Mezi reprezentanty Národního výboru nacházíme hrabata Alberta Nostice a Alberta (Vojtěcha) Deyma, české politiky Františka Palackého, F. L. Riegera, Karla Havlíčka Borovského, F. A. Braunera, A. P. Trojana a Viléma Gauče a zástupce pražských Němců právníka Johana Klieberta, spisovatele K. E. Eberta a někdejšího repealistu Ludwiga Rupperta.²⁴

Frankfurtská delegace přijela do Prahy s cílem přesvědčit Národní výbor o potřebě zaujmout kladné stanovisko k volbám do frankfurtského parlamentu, avšak její argumentace nemohla mít za daných okolností velkou naději na úspěch. Formální ujištění Výboru padesáti, že bude neněmeckým národnostem v německém národním státu garantováno právo na svébytnost, přesvědčila zástupce Národního výboru stejně tak málo jako verbální ujišťování o tom, že budoucí německý národní stát je dobře slučitelný s další existencí habsburské monarchie jako suverénního státu. Oba tyto argumenty nezastávali frankfurtští delegáti nikterak přesvědčivě. Navíc bylo zřejmé, že právě ve věci slučitelnosti samostatného Rakouska se sjednoceným Německem existovaly i mezi Kurandou a Wächterem vážné rozpory. První z nich mínil, že Rakousko neztratí v rámci sjednoceného Německa nic důležitého ze své státní suverenity. Druhý z této dvojice ale naopak